

Karina Jutila. 2003. *Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla? Empiirinen tutkimus Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta*. Tampere University Press: Tampere.

Poliittisia puolueita on Suomessa tutkittu hämmästyttävän vähän. Tutkimuksia, joissa tarkastellaan poliitikkojen toimintaa kunnallisessa tai valtiollisessa päätöksenteossa, löytyy runsaasti. Myös puolueiden ohjelmia ja ideologioita on tutkittu, mutta vain harvoissa tutkimuksissa on analysoitu sitä, millä tavalla puolueiden aatteelliset linjaukset syntyvät puolueen sisäisessä päätöksenteossa. Niin ikään löytyy tutkimuksia, joissa tarkastellaan puolueiden kannattajien mielipiteitä ja ominaisuuksia.

Puolueiden sisäisestä päätöksenteosta ja jäsenistön roolia puolueiden toiminnassa sen sijaan on niukasti yhteiskuntatieteellistä tutkimustietoa. Onni Rantala tutki 1950-luvulla Kokoomuksen toimintaa ja julkaisi 1980-luvun alussa kirjan Suomen puolueiden muuttumisesta. Jan Sundberg on 1980- ja 1990-luvuilla useissa tutkimuksissa analysoinut puolueiden sisäistä toimintaa. Raili Ruusala teki 1970-luvulla väitöskirjan jäsenistön toiminnasta Sosialidemokratiasessa Puolueessa. Seppo Kääriäinen tarkasteli vuonna 2002 ilmestyneessä väitöskirjassaan Suomen Keskustan sisäistä päätöksentekoa, erityisesti puolueen valtakunnallisen tason päätöksentekoa. Lisäksi löytyy jonkin verran artikkeleina julkaistuja erityistutkimuksia ja painamattomia pro gradu -tutkielmia.

Syksyllä 2002 ilmestyneessä Karina Jutilan väitöskirjassa ”Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla?” analysoidaan Suomen Keskustan sisäistä päätöksentekoa. Kääriäisen väitöskirjasta poiketen Jutila kohdistaa runsaasti huomiota

Keskustan suuren jäsenkunnan rooliin puolueen toiminnassa. Jutila on asettanut tutkimukselleen kaksi pääkysymystä. Ensinnäkin hän tutkii sitä, mistä toimijoista Keskustan sisäinen päätöksentekojärjestelmä muodostuu. Hän tarkastelee puolueen organisaatorakennetta ja sen pohjalta muotoutuvaa työnjaon ja roolien järjestelmää. Toiseksi tutkimuksessa analysoidaan Keskustan sisäisiä päätöksentekoprosesseja. Päätöksentekoprosesseja analysoimalla tekijä muodostaa kuvaa puolueen sisäisestä järjestökulttuurista, sen päätöksenteon vakiintuneista toimintatavoista. Samalla hän analysoi puolueen sisäistä vallanjakoa, demokratian toimivuutta puolueen sisäisessä päätöksenteossa ja puolue-eliitin itsenäisyyttä jäsenistöön nähden.

Jutila analysoi tutkimuskohdettaan kolmella erityyppisellä tutkimusaineistolla. Ensimmäisenä aineistona on tekijän vuonna 2001 kokoama postikyselyaineisto, jolla analysoidaan Keskustan jäsenistön osallistumista puolueen toimintaan ja jäsenistön arvioita puolueen sisäisestä päätöksenteosta, sen demokraattisuudesta ja vallanjaosta. Toisena aineistona on Jutilan vuosina 2001–2003 kokoama teema-haastatteluaineisto, jota varten hän on haastatellut seitsemätoista Keskustan aktiivipoliitikkoa. Kolmantena aineistona tekijä käyttää Keskustan puolue-elinten kokouspöytäkirjoja.

Jutilan kokoama postikyselyaineisto koostuu itse asiassa kahdesta eri otoksesta. Ensimmäiseen otokseen kuuluvat Keskustan piirijärjestöjen piiritoimikuntien puheenjohtajat, jäsenet ja piirien toiminnanjohtajat (463 henkeä, joista 68 % vastasi kyselyyn). Toisen otoksen Jutila kokosi Keskustan piirijärjestöjen jäsenrekistereistä systemaattisella tasaväliotannalla (1048 jäsentä, joista 32 % vastasi kyselyyn). Empiirisissä analyyseissa Jutila käsittelee näitä kahta otosta yhtenä havaintoaineistona. Tämä ratkaisu toimii hyvin useimmissa analyyseissa, mutta käskirjoituksessa on muutamia kohtia, joissa tekijän olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota siihen, että hänen kyselytutkimusaineistonsa koostuu kahdesta erilaisesta otoksesta.

Jutilan tutkimustulokset antavat elitistisen kuvan Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta. Puolue on toiminnallisesti jakautunut kahtia valtakunnalliseen tasoon ja laajaan kenttäorganisaatioon. Valtakunnallisella tasolla päätöksiä tehdään melko itsenäisesti puolueen kenttäorganisaation nähden. Kenttäorganisaatio taas keskittyy paikallis- ja maakuntatason politiikkaan ja puolueen järjestölliseen toimintaan.

Puolueen laaja jäsenkunta jakaantuu aktiivisuuden perusteella erilaisiin kerrostumiin, joita Jutila Samuel Barnesin luokittelua kehitellen kutsuu nominaalijäseniksi, marginaalijäseniksi, osallistujiksi, aktiiviosallistujiksi ja militanttijäseniksi. Näiden yläpuolella on vielä valtakunnallisen tason politiikkaan osallistuva ammattipoliitikkojen joukko, jonka ytimenä on lukumäärältään pieni puolue-eliitti.

Asiakysymyksissä puolue-eliitillä on lähestulkoon aloite-monopoli. Puolueen valtakunnallisen tason toiminnassa käsitellään asioita, jotka puolueen puheenjohtaja ja hänen lähipiiriinsä kuuluva puolue-eliitti esityslistalle nostaa. Puoluehallituksen työvaliokunta on se puolueen organisatorinen areena, jolla eliitti kokoaa yhteen ja suunnittelee puolueen poliittisia linjanvetoja. Puolueen aktiivisella jäsen-

töllä näyttää olevan melko realistinen käsitys työvaliokunnan vaikutusvaltaisesta asemasta puolueessa. Passiivisempi jäsenistö sen sijaan ei ole yhtä hyvin perillä työvaliokunnan keskeisestä roolista. Puolueen passiivinen jäsenistö arvioi puolueen eri toimijoiden vaikutusvaltaa suuressa määrin tiedotusvälinejulkisuuteen perustuen. Puolueen aktiivinen jäsenistö osaa realistisemmin arvioida myös kulissien takaista vallankäyttöä.

Vaikka puolue-eliitti on verraten itsenäinen jäsenistöön nähden, se ei ole siitä riippumaton. Keskustan työvaliokunnan kokouksissa on ikään kuin kolme fiktiivistä tuolia. Yhdellä istuu media, toisella jäsenistö ja kolmannella puoluekannatusta mittaava Gallup. Puolueen ollessa hallituksessa työvaliokunnan kokouksessa on vielä neljäskin fiktiivinen tuoli. Se edustaa hallituskumppaneiden odotettavissa olevia reaktioita.

Laajan jäsenkentän valta puolueen toiminnan ohjaamisessa perustuu kaikkein eniten monituhapäisen puoluekokouksen valtaan valita kahden vuoden välein puolueen johto. Puolueen linja henkilöityy vahvasti puolueen puheenjohtajaan. Valitessaan puolueen puheenjohtajan puoluekokous päättää samalla siitä, minkälaisella poliittisella linjalla puoluetta johdetaan. Kun puheenjohtaja vaihtuu, se näkyy myös uusina painotuksina puolueen poliittisessa linjassa.

Jutilan työn empiirisiä aineistoja käsittelevät luvut muodostavat toimivan kokonaisuuden ja antavat monipuolisen kuvan Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta ja jäsenistön roolista puolueen sisäisessä toiminnassa. Jutila työstää luontevasti yhteen erityyppisiä empiirisiä aineistoja. Keskustan jäsenistöä, organisaatiota ja puolueen päätöksentekoa käsittelevät luvut antavat lukijalle hyvän ja monipuolisen kuvan Suomen Keskustan sisäisestä päätöksenteosta. Tekijä selvästikin tuntee hyvin Suomen Keskustan sisäistä toimintaa. Sen sijaan empiiristen tutkimustuloksien merkityksen arviointi valtio-opin teoreettisen keskustelun kannalta jää ohueksi.

Työn parasta antia ovat empiiriset tarkastelut Suomen Keskustan sisäisestä toiminnasta ja päätöksenteosta. Luku 2 antaa monipuolisen kuvan Keskustan jäsenistöstä ja sen osallistumisesta puolueensa toimintaan. Barnesin tyyppitelystä soveltaen ja edelleen kehittäen Jutila jakaa Keskustan jäsenistön aktiivisuuden perusteella viiteen eri ryhmään: militanttijäsenet, aktiiviosallistujat, osallistujat, marginaalijäsenet ja nominaalijäsenet. Ryhmittely on tehty tarkastelemalla kyselytutkimuksen aineistosta jäsenistön osallistumista yhdellätoista eri aihealueella. Jutila on laskenut näistä yhdestätoista osiosta summa-asteikon, jonka perusteella hän taas jakaa jäsenistön viiteen eri aktiivisuusluokkaan. Militanttijäsenet ovat aktiivisia kaikilla tai lähes kaikilla tarkastelun kohteena olevilla aihealueilla. Nominaalijäsenet eivät juuri lainkaan osallistu puolueen toimintaan.

Ryhmittely osoittautuu toimivaksi. Aktiivisuuden perusteella toisistaan erottuvat ryhmät eroavat toisistaan monin eri tavoin. Ryhmät eroavat toisistaan niin sosio-ekonomiselta taustaltaan, poliittisilta mielipiteiltään kuin omia vaikutusmahdollisuuksia koskevilla arvioillaan.

Väitöskirjassa on myös sijaa kritiikille. Empiiristen havaintojen sitominen valtio-opin teoreettiseen keskusteluun

jää ohueksi. Työn alussa oleva teoriajakso on pinnallinen. Tekijä esittelee lyhyesti niin politologisia puoluetypologioita kuin demokrateorioita. Työn lopussa hän lisäksi tarkastelee teorioita edustuksellisuudesta. Hän ei kuitenkaan analysoi puoluetypologioiden, demokrateorioiden ja edustusteorioiden keskinäisiä yhteyksiä. Teorioiden esittely jää luettelonomaiseksi ja empiiristen aineistojen analysoiminen esiteltujen teoreettisten käsitteiden avulla jää ohueksi.

Jutilan kokoama postikyselyaineisto koostuu kahdesta eri tavalla poimitusta otoksesta, piirijärjestöotoksesta ja rivijäsenotoksesta. Piirijärjestöotoksen aineisto on koottu lähettämällä kysely Suomen Keskustan kaikkien piirijärjestöjen piiritoimikuntien jäsenille, puheenjohtajille ja piirien toiminnanjohtajille. Rivijäsenotos on koottu systemaattisella tasaväliotannalla piirijärjestöjen jäsenrekistereistä. Empiirisissä analyyseissa Jutila analysoi näiden kahden otoksen aineistoja yhtenä aineistona. Tämä ratkaisu ei synnytä pulmia niissä tutkimusasetelmissä, joissa Jutila vertailee, miten osallistumisaktiivisuudeltaan erilaiset ryhmät eroavat toisistaan. Ilman piirijärjestöotosta Jutilan aineistossa olisi aktiivisia jäseniä niin vähän, ettei hän pystyisi tilastollisin välinein kunnolla analysoimaan, miten aktiiviset ja passiiviset jäsenet eroavat toisistaan.

Väitöskirjassa on kuitenkin kohtia, joissa Jutila näyttää unohtavan sen, että hänen postikyselyaineistonsa koostuu kahdesta eri tavalla poimitusta otoksesta. Hän toteaa esimerkiksi (s. 115), että militanttijäsenistön osuus Keskustan jäsenistöstä on noin 7 prosenttia. Tosiasiassa tekijän määrittelemällä tavalla militanttijäseniksi luokiteltujen jäsenten osuus on piirijärjestöotoksessa 13 prosenttia ja rivijäsenotoksessa 0,3 prosenttia. Rivijäsenotos on Jutilan aineistossa edustavaksi tarkoitettu näyte koko jäsenistöstä. Näin ollen väite, että noin 7 prosenttia Keskustan jäsenistöstä on militanttijäseniä, on harhaanjohtava. Militanttijäseniä on 7 prosenttia Jutilan kahdesta otoksesta yhdistetyssä aineistossa, mutta ilmeisesti alle 1 prosentti Keskustan jäsenistöstä. Jäsenistöä kokonaisuudessaan koskevien päätelmien tekeminen on tosin epävarmaa, koska rivijäsenotoksessa vastausprosentti oli vain 32, eikä Keskustalla ole valtakunnallista jäsenrekisteriä, jonka jakautumiin esimerkiksi otoksen sukupuoli- ja ikäjakautumia voitaisiin verrata.

Keskustan aktiivisten ja passiivisten jäsenten mielipiteet eroavat toisistaan monissa eri asioissa. Tästä huolimatta Jutila muutamissa yhteyksissä esittelee kahdesta eri otoksesta yhdistetyn aineistonsa tuloksia tulkiten yhdistetyn aineiston jakautumien vastaavan mielipiteiden jakautumaa Keskustan koko jäsenistössä. Näillä virheellisillä tulkinnoilla Jutila antaa Keskustan koko jäsenistöstä aktiivisemmän kuvan, kuin aineiston oikea tulkinta edellyttäisi. Niin ikään hän muutamissa kohdissa antaa jäsenistön tyytyväisyydestä Keskustan toimintaan jonkin verran harhaisen kuvan. Esim. sivulla 98 Jutila toteaa, että yli 60 prosenttia jäsenistöstä arvioi puolueen valtakunnallisen toiminnan olevan demokraattista. Tosiasiassa piirijärjestöotokseen kuuluvista runsaat 70 prosenttia pitää puolueen valtakunnallisen tason toimintaa demokraattisena, kun taas rivijäsenotokseen kuuluvista noin 50 prosenttia pitää puolueen valtakunnallisen tason toimintaa demokraattisena.

Postikyselyaineiston analysoinnissa Jutila käyttää hyväkseen vain frekvenssijakaumia ja ristiintaulukointeja. Menetelmä on havainnollinen ja Jutila onnistuu taulukointimenetelmällä tuomaan esiin suuren määrän kiinnostavia tutkimustuloksia. Muutamissa yhteyksissä tilastolliset monimuuttujamenetelmät olisivat saattaneet antaa kiinnostavia uusia näkökulmia. Jutila on ryhmitellyt Keskustan jäsenet aktiivisuuden perusteella viiteen eri ryhmään kokoamalla summa-asteikon yhdestätoista eri osiosta. Tällöin tekijä olettaa a priori, että poliittinen aktiivisuus on yksidimensionaalista. Sitä on joko enemmän tai vähemmän. Tekijän käyttämän kyselylomakkeen perusteella olisi kuitenkin mahdollista tilastollisin monimuuttujamenetelmien testata sitä, onko poliittinen aktiivisuus yksidimensionaalista vai löytyykö puolueen jäsenistöstä erilaisia ryhmiä, joiden aktiivisuus suuntautuu erilaisille alueille, esimerkiksi joillakin valtakunnalliseen politiikkaan ja joillakin toisilla kunnallispolitiikkaan.

Vaikka Jutilan väitöskirjassa löytyy sijaa kritiikille, se sisältää runsaasti uutta tietoa puolueen sisäisestä päätöksenteosta ja jäsenistön roolista Suomen Keskustan toiminnassa ja on kokonaisuudessaan tärkeä, kiinnostava ja hyödyllinen lisä puolueisiin kohdistuvassa tutkimusperinteessä.

HEIKKI PALOHEIMO